

KATVE-ryhmän kokous

- Aika:** 6.11.2006 klo 13.00-15.15
- Paikka:** Kansalliskirjasto/Teollisuuskatu 23
- Läsnä:** Susanna Aakko, Helsingin kaupunginkirjasto
Ari Ahlqvist, Kansalliskirjasto
Lauri Aho, Kansalliskirjasto
Juha Hakala, Kansalliskirjasto, pj.
Laila Heinemann, Kansalliskirjasto, sihteeri
Päivi Holopainen, Kansalliskirjasto
Nanna Jokinen, Kansalliskirjasto
Ere Maijala, Kansalliskirjasto
Esa Peltonen, ATP
Sonja Petrell-Auvinen, TietoEnator Libraries
Maini Salonheimo, BTJ Kirjastopalvelu

1. Ilmoitusasiat

1.1. ISSN uudistus

Uudistetun ISSN-standardin hyväksymiskierros umpeutui 6.11. Suomi äänesti standardin hyväksyminen puolesta, vaikka lopulliseen versioon suhtauduttiinkin hiukan kriittisesti. Ainoa vaihtoehto tässä vaiheessa olisi ollut standardiluonnoksen hylkääminen.

Toteutuksen lopullinen aikataulu on edelleen avoinna. Siitä voidaan päättää vasta kun/jos hyväksyvä äänestystulos on julkaistu. Se on järjestelmien kannalta sen verran suuritöinen, että pitkätkö siirtymäkausi on tarpeen. Standardin muuttuminen tulee vaikuttamaan myös luettelointisääntöihin ja formaatteihin, koska Linking ISSN tarvitsee oman MARC-kentän tai osakentän.

1.2. RFID-tietomallin tilanne

Tanskan laatima RFID-tietomalli kirjastoille (joka on suomalaisenkin mallin pohjana) on ollut ehdolla myös kansainvälisen ISO-standardin laadinnan pohjaksi. Ehdotus RFID-tietomallistandardin kehittämiseksi on nyt hyväksytty ja lopullista standardia työstävä työryhmä kokoontuu ensimmäisen kerran 1.12.2006 Kööpenhaminassa. Tanskan ja Suomen lisäksi myös muut pohjoismaat ovat samoilla linjoilla, mutta briteillä on hiukan erilainen näkökulma (lähtökohta kustantajapuolella).

Täällä kotimaassa keskustelu RFID-tekniikan käytöstä kirjastoissa on velloneut villinä Signumin palstoilla. Kansalliskirjasto on viran puolesta osallistunut siihen rauhoittavalla kommentilla. Helsingin Sanomat puolestaan on juuri julkaissut artikkelin täysin päinvastaisesta näkökulmasta - sen mukaan RFID:n käyttöönotto ratkaisee lähes kaikki kirjastojen ongelmat, mukaan lukien kirjavarkaudet.

1.3. MARC 21 -formaatti

Formaatin bibliografisen osan käännös on valmistunut heinäkuussa ja on kirjastojen kommentoitavana. Myös varastoformaatin käännös on valmistunut kommentoitavaksi syyskuussa ja auktoriteettiformaatti valmistuu vuoden loppuun mennessä.

Tämän jälkeen käännöstyö jää jäähyllä vuodeksi, minkä jälkeen käsitellään mahdollisesti tarvittavia muutoksia. Konversiotaulukkoja aletaan laatia ja tarkistaa vuoden 2007 alusta lähtien.

Eräät Origo-kirjastot ovat jo ilmoittautuneet vapaaehtoisiksi pilotoimaan formaattikonversioita. Libra-kirjastoista jo kaksi on siirtynyt MARC 21-formaattiin. Näistä toisella ei ollut ennestään kunnollista formaattia lainkaan ja toisen kokoelmat eivät sisältäneet formaatin kannalta ongelmallista aineistoa. Tästä syystä siirtyminen sujui varsin helposti.

2. IRSpy – palvelukuvausten haravointityökalu

Kansalliskirjasto on yhteishankkeena tanskalaisen Index Datan kanssa kehittänyt palvelukuvausten haravointityökalun. Se on saanut nimekseen IRSpy ja on nyt testikäytössä. Työkalun on rakentanut Mike Taylor IndexDatasta.

Työkalu perustuu Index Datan vanhaan Z-Spy -ohjelmaan, joka oli tekniikaltaan jo täysin vanhentunut. Näin ollen uudistus on täydellinen. IRSpy noudattaa tiedonhakupalveluiden kuvailustandardia Z39.92 sekä tukee kuvailutietojen siirrossa OAI-PMH -protokollaa.

Työkalu on edelleen keskentekeinen ja vapaaehtoisia testaajia kaivataan. Se löytyy osoitteesta <http://irspy.indexdata.com>. Kansalliskirjastossa sitä testaa Lauri Aho. Kun sovellusta on testattu vähän enemmän ja mahdolliset ohjelmistovirheet on korjattu, pannaan se laajempaan jakeluun. Suurista järjestelmätoimittajista ExLibris on jo ilmoittanut olevansa siitä kiinnostunut. Ohjelmiston pitäisi olla valmis ensi vuonna ja se tulee olemaan vapaasti käytettävissä.

Työkalulla kerätään automaattisesti tiedot niistä hakutavoista, joita Z39.50- tai SRU/SRW-kohdetietokannat tukevat. Siitä on hyötyä erityisesti kopioluettelointi- ja portaalisovelluksissa. Sivutuotteena saadaan tietoa myös kohteen luotettavuudesta – jos kohdetietokanta on usein nurin, myös tämä tieto tallentuu IRSpy:n kokoamiin tilastoihin.

3. Digitaalisen kirjaston eri sovellusten priorisointi

Kentällä on kiertänyt huhuja siitä, että yliopistokirjastot ovat vaihtamassa kirjastojärjestelmää. Huhu on vahvasti liioiteltu, mutta ei aivan perätön.

Taustalla on yliopistokirjastojen tyytymättömyys Voyager-järjestelmään ja yhteistyöhön ohjelmistotoimittajan kanssa. Sen seurauksena Digitaalisen kirjaston ohjausryhmä antoi Kansalliskirjaston triangeliimille tehtäväksi kartoittaa integroitujen kirjastojärjestelmien

tilanteen ja mahdolliset Voyagerin vaihtoehdot. Tarkoitus ei kuitenkaan ole tehdä RFP-listaa. Tällä hetkellä on työn alla abstraktimpi kartoitus siitä, mitä hyvältä ja ajanmukaiselta kirjastojärjestelmältä ylipäättään pitäisi vaatia. Tämän jälkeen valitaan nykyisistä järjestelmistä muutama näitä vaatimuksia parhaiten vastaava lähempään tarkasteluun. Alkuperäinen aikataulun mukaan tämän selvityksen olisi pitänyt valmistua vuoden loppuun mennessä, mutta työryhmä on saanut jatkoaikaa.

Ongelmana on se, että todella integroitua kirjastojärjestelmää ei enää ole. Kaikki toimittajat ovat kilvan hajottaneet järjestelmänsä moniksi eriytyneiksi tuotteiksi. Perinteisen kirjastojärjestelmän, portaalisovelluksen ja digitaalisen aineiston hallintajärjestelmän rinnalle on tulossa yhä vain uusia palikoita: elektronisten aineistojen hallinnointijärjestelmät, indeksointijärjestelmät, digitaaliset arkistot jne. Tällä hetkellä tarvitsisimme yhden sovelluksen sijasta ainakin viisi – osa näistä meillä jo on, osa ei. Osa on ostettu kaupasta ja osa tehty itse.

Monien eri palikoiden leikissä avainsana on yhteensopivuus. Kun eri sovelluksia ostetaan eri aikaan ja eri toimittajilta, on varmistettava että ne pelaavat yhteen. Tässä tärkeintä ovat standardit ja rajapinnat.

Paitsi että kaikki nämä ovat kalliita, myös niiden rahoituslähteet ovat hajallaan. Kaikkein kipeimmin tällä hetkellä tarvitaan priorisointia siitä, mihin mahdollisesti saatavat rahat kannattaa ensisijaisesti kohdentaa. Tämän priorisointipäätöksen tekevät viime kädessä kirjastokenttä ja rahoittajat. Tänä vuonna Kansalliskirjasto anoi Opetusministeriöltä varoja kolmeen suureen hankkeeseen: kirjastokonsortioiden yhteiseen palvelinhankintaan, yliopistokirjastojen kaukopalvelujärjestelmään ja digitointiin. Näistä vain ensimmäinen meni läpi.

OCLC:n järjestelmäkartta on samantapainen triangeli kuin meilläkin, mutta heidän visionsa siitä on laajempi. Tämä voisi tarjota uuden ajattelu- ja/tai ratkaisumallin meillekin.

4. Järjestelmäkatsaukset

4.1. ATP/Origo

Origon uusi versio 3.4 on pilottikäytössä. Uutta siinä on mm. integrointi Lehtimarketin järjestelmään niin, että on mahdollista tehdä kausijulkaisujen tilaukset, tilauskyselyt ja reklamaatiot suoraan kirjastojärjestelmästä käsin. Versiossa on toteutettu myös hyllyvarausvahti ja joitakin pienempiä käyttäjäpalautteissa saatuja toiveita.

Seuraavaksi kehitetään weblittymää. Siihen tulee myös suora pankkiyhteys myöhästymismaksujen hoitamista varten (alkuvaiheessa Osuuspankkiin, Nordeaan ja Sampoon). Tämän pitäisi valmistua vuodenvaihteessa.

Marraskuun alussa Origo asennettiin Alavieskan seudun kirjastokimpalle. Loppuvuodesta on tulossa vielä 7 uutta kirjastoa.

Kaukopalvelumodulin kehittäminen on toistaiseksi jäissä.

4.2. TietoEnator/Libra & Pallas

Libran käyttäjiksi on liittynyt kaksi uutta kirjastoa. Kokkolan seudun kirjastokimppa myöhästyy alkuperäisestä aikataulustaan ja siirtyy ensi vuoden puolelle.

Libra.fistä on julkaistu versio 6.2. Ruotsissa pilotoidaan jo versiota 6.3. Siihen tulee mm. mahdollisuus linkittyä NELLIin SRU:lla.

MARC 21 on toteutettu yhteistyössä Kansalliskirjaston kanssa.

Pallaksesta on juuri asennettu uusi versio 2.8 Ouluun. Siinä on kehitetty erityisesti lehtikiertoon ja -valvontaan liittyviä ominaisuuksia.

Jatkossa TietoEnatorin kehittämien uusien palikoiden on tarkoitus sopia sekä Libraan että Pallakseen.

Seuraava kehittämiskohde on etälainaus, jossa lainaajatiedot voidaan tuoda eri järjestelmistä (vastaa Voyagerin Universal Borrowing -toimintoa).

4.3. Innovative Interfaces/Millennium

Millenniumista on julkaistu uusi versio kesällä. Pääkaupunkiseudun Helmet-kirjastoissa on aloitettu sen testaus, mutta lopullinen versionvaihtoaikataulu on vielä avoin.

Uusia piirteitä ovat mm. uusimiskertojen näkyminen asiakkaalle. Millenniumiin on kehitetty myös uusi OPAC (vanhaa kutsutaan nyt Classiciksi), joka mahdollistaa esim. relevanssin arvioinnin ja oikeinkirjoituksen tarkistuksen. Jälkimmäisestä toiminnallisuudesta ei olla suuremmin kiinnostuneita, mutta ensin mainittu voi osoittautua hyödylliseksi.

Testipalvelimelle on saatu myös Innovativen portaali ohjelmisto ja RSS, mutta niitä aletaan testata kunnolla vasta kun kirjastojärjestelmän versionvaihto on saatu onnistuneesti läpi.

Palautusautomaatit ovat seuraava painopistealue – lainausautomaatit toimivat jo monessa paikassa. Verkkomaksamista toivotaan, mutta toistaiseksi vasta katsastetaan erilaisia vaihtoehtoja. Asiakkaat ovat toivoneet myös ennakkomuistutuksia lainojen erääntymisestä. Tätäkin harkitaan.

Millennium-järjestelmän pohjoismaisen käyttäjäryhmän kokous oli tänä vuonna Helsingissä.

4.4. Endeavor/Voyager

Yliopistokirjastojen Voyager on päivitetty versioon 5 kesällä. Osa luvatuista parannuksista on toteutettu, osaa ei. Esimerkiksi kaikkia skandiongelmiä ei ole ratkaistu vieläkään.

Versio 6.1. on juuri saatu testipalvelimelle, mutta testaamista ei vielä ole ehditty aloittaa. Versio 6.2.kin on jo luvassa.

Edelleen kaivataan standardeja rajapintoja. Niiden puuttuminen haittaa mm. verkkomaksamisen ja palautusautomaattien integrointia.

4.5. ExLibris/Metalib & SFX

Uusia portaaleja on avattu edelleen. Nyt MetaLib/SFX on käytössä 19 yliopistokirjastossa, 5 alueportaalissa (joiden piirissä on 9 maakuntakirjastoa) sekä 18 ammattikorkeakoulussa. MetaIndeksejä erilaisista tietokannoista on tehty tähän mennessä 22.

Toisin kuin viime pöytäkirjassa luki, MetaLib käyttää metatietojen haravointiin OAI-PMH-protokollaa.

Kirjautumisia järjestelmään on toiseksi eniten HAKA-federaation piirissä. Hakuja on tehty yli 800.000 ja palvelua on usein käyttänyt keskimäärin yli 200 yhtäaikaista käyttäjää tunnissa. Käytön määrä on suurempi kuin missään muussa MetaLib-portaalissa koko maailmassa.

Palvelimeen on hankittu uusi system board, ja näin saatu tehon lisäys toivottavasti riittää uuden palvelimen käyttöönottoon saakka. Ohjelmistossa on yhä pieniä bugeja, mutta suuremmat ongelmat, kuten tilastointi, on korjattu.

Projekteja on meneillään etenkin yleisten kirjastojen sektorilla. Yhdessä TietoEnatorin ja ATPn kanssa on rakennettu yleisten kirjastojen autentikointijärjestelmä. Tulevaisuuden haasteita ja/tai ongelmia ovat kuntaliitokset, jotka saattavat aiheuttaa myös portaalien yhdistämisiä.

Etäkäyttömahdollisuus on toteutettu EZproxyn avulla ja sitä ollaan sovittamassa myös yleisille kirjastoille sopivaksi.

SFX:ään on toteutettu palveluvalikoiden käännökset suomeksi ja ruotsiksi. Siinä on myös siivottu kaikenlaisia pikkuvirheitä ja yhdenmukaistettu mm. diakriittien tallennus (composed-muodossa)

MetaLibistä on tulossa versio 4 vuodenvaihteen jälkeen. Siinä on kiinnitetty erityistä huomiota mm. esteettömyyteen (ruudunlukijat yms.) sekä standardinmukaiseen html:ään. Uutta siinä ovat *topic clusters* ja *facets*, jotka tuovat toiminnan askelta lähemmäs uutta "superportaalien" tekniikkaa. Niillä analysoidaan hakutuloksia ja tarjotaan asiakkaalle mahdollisuus tulosten jäsentelyyn.

Paineita ja/tai mahdollisuuksia Kirjasto 2.0 -tyyppisiin lisäpalveluihin tuo myös Kirjan tie -hankkeessakin esille tullut linkitys verkkokirjakauppoihin. Uusi kansallinen SFX-instanssi palvelee myös muita järjestelmiä, jos ne vain ovat "OpenURL-tietoisia".

4.6. BTJ Kirjastopalvelu

BTJ Kirjastopalvelun järjestelmä tukee nyt 13-merkkistä ISBNää. Siinä on myös konversiopalikka, joka mahdollistaa hakemisen järjestelmästä sekä vanhalla että uudella ISBN-tunnuksella.

5. Muut asiat

5.1. WorldCat

OCLC:n ylläpitämä WorldCat (beta-versio) on nyt ilmaiskäytössä verkossa (<http://worldcat.org/>).

Marraskuun alussa tietokannassa oli 74 miljoonaa tietuetta, mutta vuoden loppuun mennessä tietuemäärä lienee jo noin 80 miljoonaa – tehokas uusi sovellus mahdollistaa sen, että niitä ladataan miljoonan tietueen päivävauhdilla. Vielä vuoden 2006 aikana tietokantaan tulee Deutsche Nationabibliothekin, Bayerische Staatsbibliothekin sekä kolmen suuren saksalaisen yhteisluettelon tietueet haettavaksi, ja Taiwan on solminut sopimuksen keskeisten tieteellisten kirjastojensa aineiston luetteloinimisesta WorldCatiin.

WorldCat tukee FRBR-mallia. Koska Fennica on päivitetty tietokantaan, suomalaisiakin teoksia on haettavissa kätevästi esim. erikielisinä käännöksinä.

Monet OCLC:n kehittämät Web services- ja muut sovellukset tulevat myös vapaasti käyttöön (esim. xISBN). Kun niitä on saatavilla, asiasta tiedotetaan KATVE-listalla.

5.2. Infotilaisuudet

Keskustelussa kävi ilmi, että Suomessa on ollut paljon mielenkiintoisia asiantuntijavierailuja ja vastaavia tilaisuuksia, joista tieto ei ole levinnyt tarpeeksi laajalle. Kuulijoiden joukossa on ollut vain kourallinen "kutsuvieraita" ja moni kiinnostunut on kuullut tilaisuudesta vasta jälkikäteen. Varsinkin toivottiin, etteivät yleiset kirjastot unohtuisi.

5.3. Seuraava kokous

KATVE-ryhmän seuraava kokous on maanantaina 26.3.2007 klo 13.00.